

UDK 378.016

KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI EKOLOGICZNYCH STUDENTÓW W TOKU PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ

Jolanta Kasperkowiak

mgr, nauczyciel, Szkoła Podstawowa w Gębicach,
Gębice, Polska
e-mail: ekologica@tlen.pl

STRESZCZENIE

Artykuł podejmuje temat edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju w szkole i w społeczności lokalnej. Wyjaśnia pojęcie zrównoważony rozwój i opisuje różnice między edukacją ekologiczną a edukacją dla zrównoważonego rozwoju. Przedstawia także cele i zadania edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju w świetle literatury przedmiotu. Artykuł prezentuje formy pracy w edukacji ekologicznej możliwe do wykorzystania w szkole poza szkołą, opisując jedną wybraną.

W oparciu o badania za pomocą kwestionariusza ankiety grupy dzieci uczestniczących w działaniu ekologicznym, ujawnia efekty edukacji ekologicznej szkół i współpracujących z nią instytucji i organizacji lokalnych.

Słowa kluczowe: edukacja ekologiczna, zrównoważony rozwój (ekorozwój), edukacja dla zrównoważonego rozwoju, formy pracy w edukacji ekologicznej.

Zawód nauczyciela wyrósł z powołania do pracy z dzieckiem. W Karcie Nauczyciela zapisano, że nauczycielem może być osoba, która (...) posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania danego stanowiska. Dowodem na posiadanie niezbędnych kwalifikacji jest dyplom ukończenia uczelni pedagogicznej. Rozporządzenie MENiS w sprawie standardów kształcenia nauczycieli — załącznik do tego rozporządzenia — (Dz.U. 2012 poz. 131) określa jakie wiadomości i umiejętności powinien posiadać student kończący uczelnię. Absolwent uczelni pedagogicznej może pochwalić się dyplomem ukończenia uczelni czyli uprawnieniami — kwalifikacjami do pracy w placówce oświatowej, nie można jednak powiedzieć, że posiada on nie-

zbędne kompetencje, do których oprócz wiedzy i umiejętności zalicza się doświadczenie. Rzeczywiste kompetencje nabywa się bowiem w doświadczeniu zawodowym.

Literatura naukowa i praktyka wskazują, że uczelnie nie wywiązują się ze swojej roli w zadawalającym stopniu w stosunku do studentów, szczególnie niekorzystnie przedstawia się przygotowanie nauczycieli do prowadzenia edukacji ekologicznej. Wsparciem dla studentów — przyszłych nauczycieli — w zakresie kształtowania ich kompetencji ekologicznych mogą stać się nauczyciele pełniący funkcję opiekuna praktyk pedagogicznych. Dotyczy to szczególnie nauczycieli, dla których edukacja ekologiczna jest sprawą priorytetową, tzn. posiadają oni niezbędną wiedzę i wypracowane formy pracy w edukacji ekologicznej. Przekazanie swojej wiedzy i doświadczenia studentom praktyk zawodowych sprawi, że jako kwalifikowani pedagogzy nie będą oni tracić cennego czasu na poszukiwania, lecz będą zgłębiać wiedzę i doskonalić umiejętności ekologiczne. Edukacja ekologiczna w obliczu narastającego kryzysu ekologicznego wysuwa się na plan pierwszy, powinna być priorytetem wykształcenia współczesnego człowieka — nie tylko nauczyciela. Dlatego m.in. skierowanie studenta do nauczyciela opiekuna praktyk nie powinno odbywać się w sposób przypadkowy. Niezbędna wiedza teoretyczna z edukacji ekologicznej jaką studenci powinni zdobyć podczas odbywania praktyk zawodowych musi uwzględniać współczesne tendencje w edukacji ekologicznej.

Edukacja ekologiczna (środowiskowa, przyrodnicza) jest jednym z obszarów edukacji szeroko pojętej, jej efektem ma być uzyskanie pożądanego poziomu świadomości ekologicznej społeczności lokalnej zgodnie z zasadą: „Myśl globalnie — działaj lokalnie”¹. Wśród ważnych celów edukacji ekologicznej L. Tuszyńska wymienia, m.in.:

- zdobywanie wiedzy o przyrodzie i stanie środowiska naturalnego;
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności za stan środowiska;
- przygotowanie do podejmowania działań prowadzących do polepszenia stanu środowiska;
- kształtowanie trwałej i właściwej postawy wobec środowiska².

Realizacja celów edukacji ekologicznej (EE) wymaga:

- 1) uznania, iż EE jest podstawowym warunkiem realizacji Polityki Ekologicznej Państwa,

¹ Agenda 21.

² L. Tuszyńska, *Edukacja ekologiczna dla nauczycieli i studentów*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, Warszawa 2006, s. 8.

- 2) zmiany konsumpcyjnego modelu społeczeństwa,
- 3) wprowadzenia edukacji ekologicznej do wszystkich sfer życia społecznego, przy jednoczesnym szanowaniu i wykorzystywaniu wartości etycznych, kulturowych i religijnych,
- 4) możliwości dostępu społeczeństwa do informacji o stanie środowiska przyrodniczego i edukacji ekologicznej¹.

S. M. Kwiatkowski odnosząc się do celów edukacji ekologicznej podkreśla, że charakterystycznymi ich cechami są wielowymiarowość i ponadprzedmiotowość, dlatego winny być one traktowane jako metacele edukacyjne².

Edukacja przyrodnicza — zaznacza K. Potyrała — nierozzerwalnie łączy się z uczestnictwem w kulturze. Mówi się o różnych typach uczestnictwa w kulturze, a każdy może okazać się być ważny w doskonaleniu emocjonalnego stosunku do przyrody³.

Nauczyciel powinien mieć wiedzę, która pozwoli mu zrozumieć, dlaczego tak ważne jest kształtowanie świadomości ekologicznej nie tylko dzieci, lecz także społeczności lokalnej — mieszkańców miejscowości, w której znajduje się szkoła. Szczególnie ważne jest zrozumienie, że zdrowie człowieka ma wartość najwyższą, ono zaś zależy od jakości środowiska naturalnego, które swym często nieświadomym działaniem człowiek niszczy.

W kształceniu ekologicznym nauczyciela ważna jest wiedza dotycząca faktów, które wpłynęły na powstawanie i kształtowanie się edukacji ekologicznej.

Wydarzenia z drugiej połowy XX wieku uświadomiły społeczności świata, jak ogromny wpływ na ludzkie życie i zdrowie ma jakość środowiska naturalnego. W latach 50.–70. XX wieku miały miejsce tragiczne wydarzenia, które wstrząsnęły opinią publiczną na świecie. W 1952 roku smog w Londynie, w ciągu kilku dni, zabił kilka tysięcy osób. Zatrucie rtęcią Zatoki Minamata w Japonii spowodowało skażenie skorupiaków i mięczaków stanowiących podstawę żywienia ludności.

¹ Przez Edukację do Zrównoważonego rozwoju, Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, http://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_04/97b75873145cdf7e7695ed9573147c78.pdf, z dn. 21.09.2015 r.

² S. M. Kwiatkowski, Wstęp, w: D. Cichy (red.), *Program edukacji środowiskowej. Teoria i praktyka*, IBE, Warszawa-Skierniewice 1996, s. 5.

³ K. Potyrała, *Kształcenie przyrodnicze w obliczu zmian zachodzących w nauce, technice i kulturze*, w: K. Potyrała, A. Wałosik, (red.), *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności*, Kubajak, Krzeszowice 2011, s. 63.

Japońskie słowo „*itai-itai*”, oznaczające potworny ból, opisuje doznania ofiar zatrucia kadmem pól ryżowych nawadnianych wodą zawierającą ścieki z pobliskiej kopalni¹.

W Europie w 1967 r. oburzenie i przerażenie wywołała katastrofa tankowca, która spowodowała zanieczyszczenie ropą naftową wybrzeże Kornwalii.

Trzeba także wspomnieć o zięjących dymami kominach fabrycznych, rzekach zamienionych w kolektory ściekowe, tłących się hałdach, dzikich wysypiskach śmieci, setkach tysięcy ton pestycydów rozsiewanych na polach i w sadach². Skutkiem czego zostały zanieczyszczone: woda, gleba, atmosfera i lasy. Zdrowie, a nawet życie populacji ludzkiej zostało poważnie zagrożone przez niekontrolowany rozwój przemysłu. A przecież dymiący komin miał być symbolem postępu cywilizacyjnego. Od tej pory problemy ekologiczne o charakterze lokalnym stały się problemami globalnymi — całej ludzkości. Ogromny wpływ na kształtowanie się świadomości ekologicznej społeczeństw świata miała publikacja Rachel Carson pt. „Cicha wiosna” (*The Silent Spring*) z roku 1962.

Narastanie obaw związanych z problemami środowiska naturalnego i powstanie ruchu „zielonych” było, m.in. konsekwencją opublikowanego na początku lat 70-tych słynnego raportu „Klubu Rzymskiego” pt. „Granice wzrostu”. Głównym wnioskiem raportu było stwierdzenie, że tempo wzrostu gospodarczego jest niewspółmierne do ograniczonych zasobów ziemi oraz możliwości przeżycia rosnącej populacji i poradzenia sobie z zatruciem środowiska³.

Niezbędna stała się edukacja ekologiczna całych społeczeństw: dzieci, młodzieży i dorosłych.

Przeświadczenie — aby chronić środowisko naturalne, należy drastycznie ograniczyć wzrost gospodarczy — okazało się niemożliwe do wykonania. Nielatwo zrezygnować z wysokiej jakości życia, a szczególnie społeczeństwom w krajach rozwiniętych. Zamiast dążyć do zahamowania wzrostu gospodarczego zaproponowano **zrównoważony rozwój** (ekorozwój). Edukacja ekologiczna rozumiana jest dziś jako edukacja dla zrównoważonego rozwoju.

¹ M. Burchard-Dziubińska, *Zrównoważony rozwój — naturalnie*, Katedra Ekonomii Rozwoju, Uniwersytet Łódzki w: <http://www.e-czytelnia.abrys.pl/przegląd-komunalny/2010-2-454/srodowisko-4638/zrownowazony-rozwoj-naturalnie-1081>, 21.08.2015 r.

² M. Burchard-Dziubińska, *Zrównoważony rozwój ...*, op. cit.

³ A. Giddens, *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2004, s. 633.

Ekologia i edukacja ekologiczna są pojęciami rozpoznawalnymi wśród nauczycieli i zazwyczaj prawidłowo interpretowanymi. Gorzej przedstawia się znajomość i rozumienie pojęć: *zrównoważony rozwój* i *edukacja dla zrównoważonego rozwoju*. Działalność ekologiczna w środowisku lokalnym wymaga wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju. Należy tę wiedzę przybliżyć studentom–praktykantom.

Pojęcie *zrównoważony rozwój* (*sustainable development*) rozpropagowała „Światowa Komisja do spraw Środowiska i Rozwoju” powołana przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, która ogłosiła w 1987 r. raport pt. „Nasza Wspólna Przyszłość” (*Our common future*). Istotą raportu było wskazanie kierunków działań mogących zapewnić trwały rozwój ludzkości w harmonii ze środowiskiem i z zachowaniem jego zasobów dla przyszłych pokoleń¹.

Zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju wzrost gospodarczy nie powinien odbywać się kosztem eksploatacji zasobów, ale „na zasadzie recyklingu, z równoczesnym ograniczeniem do minimum zanieczyszczenia środowiska. (...) Zrównoważony rozwój został zdefiniowany jako: wykorzystywanie dla wzrostu gospodarczego zasobów odtwarzalnych, ochrona gatunków zwierząt i różnorodności biologicznej oraz dbałość o zachowanie czystego powietrza, wody i ziemi”². Twórcy zrównoważonego rozwoju uznali go za odpowiedni dla realizacji potrzeb obecnych oraz przyszłych generacji.

Często przytacza się definicję zapisaną w dokumentach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zgodnie z treścią tej definicji zrównoważony rozwój Ziemi zaspokaja podstawowe potrzeby całej populacji ludzkiej oraz zachowuje, chroni i przywraca zdrowie i integralność ekosystemu Ziemi, bez zagrożenia możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń i bez przekraczania długookresowych granic pojemności ekosystemu Ziemi³.

¹ A. Kalinowska, *Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju w Polsce — stan i wyzwania w świetle ustaleń międzynarodowych podjętych na IV Konferencji UNESCO nt. Edukacji Ekologicznej (Ahmedabad 2007), IV Światowym Kongresie Edukacji Ekologicznej (Durban 2007) oraz 9 Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (Bonn 2008) Wyzwanie dla wszystkich*, Uniwersyteckie Centrum badań nad środowiskiem, w: http://www.rceeplock.nazwa.pl/files/rcee/mater_szkol/2_educacja.pdf, 23.04.2015 r.

² A. Giddens, *Socjologia ...*, op. cit., s. 634.

³ R. K. Stappen, *A Sustainable World...*, op. cit., w wersji angielskiej: *Sustainable development of the Earth is a development that meets the basic needs of all human beings and which conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth's ecosystem, without compromising*

W Polsce zasada ekorozwoju zyskała rangę konstytucyjną (Art. 5 *Konstytucji RP*), a definicja ZR została zapisana w ustawie *Prawo ochrony środowiska*. ZR rozumiany jest tu jako proces rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym działania polityczne, gospodarcze i społeczne wzajemnie od siebie zależą, nie zakłóca się równowagi przyrodniczej oraz trwałości najważniejszych procesów przyrodniczych, dla zagwarantowania podstawowych potrzeb ludzi, zarówno współczesnego społeczeństwa, jak i następnych pokoleń¹.

Polskie ruchy ekologiczne opublikowały raport „Ekorozwój w Polsce”, w którym zamieszczono pierwszą polską definicję. Zdaniem ekologów ekorozwój jest tam, gdzie ludzie posiadają świadomość ograniczeń związanych ze skończonością zasobów Ziemi oraz zdają sobie sprawę z niezależności rytmu przyrody od człowieka. To także strategia dążenia do godnego życia w ramach tego, co jest biologicznie i fizycznie możliwe, z myślą o przyszłych generacjach. Tylko życie zgodne z zasadami ZR zapewnia trwałość funkcjonowania środowiska przyrodniczego, różnorodność gatunków i ekosystemów².

Istotną cechą idei rozwoju zrównoważonego jest jej **wielopłaszczyznowość**.

W dokumentach ONZ wyróżnia się trzy płaszczyzny rozwoju zrównoważonego.

- płaszczyzna ekologiczna — dotyczy zachowania środowiska naturalnego i jego zasobów;
- ekonomiczna — rozwój gospodarczy będzie stymulowany przez postęp technologiczny oraz przez zwiększanie efektywności wykorzystania surowców i pracy człowieka;
- w wymiarze społecznym uwzględnia się poprawę warunków życia i bezpieczeństwa wszystkich ludzi³.

Trzy wzajemnie przenikające się wymiary — ekonomiczny, społeczny i ekologiczny — mają wspólną płaszczyznę — zrównoważony rozwój, który integruje działania społeczne, gospodarcze i polityczne przy utrzymaniu

the ability of future generations to meet their own needs and without going over the limits of long term capacity of the earth's ecosystem.

¹ *Prawo ochrony środowiska*, Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku, w: Dz. U. z 2001 r. nr 62, poz. 627.

² K. Kafel, *Wgąszczu definicji zrównoważonego rozwoju*, MEN, <http://www.ekoedu.uw.edu.pl>, 1.08.2014 r.

³ E. Mazur — Wierzbicka, *Koncepcja zrównoważonego rozwoju ...*, op. cit.

równowagi przyrodniczej, w celu zapewnienia możliwości korzystania ze środowiska współczesnych, jak i przyszłych pokoleń¹. To najbardziej pożądane podejście do życia całej ludzkości, dotyczy gospodarki, nauki i kultury, ochrony środowiska i każdej dziedziny życia społecznego.

Rozwój zrównoważony należy rozumieć jako:

- rozwój społeczno-gospodarczy zharmonizowany ze środowiskiem,
- ograniczony rozwój społeczno-gospodarczy z poszanowaniem dóbr przyrody,
- prowadzenie wszelkiej działalności gospodarczej w harmonii z przyrodą w taki sposób, aby nie spowodować w przyrodzie nieodwracalnych zmian².

Zrównoważony rozwój jest ważnym elementem prawa międzynarodowego, do najważniejszych dokumentów należą:

- Globalny Program działań (Agenda 21) na XXI wiek, przyjęty na konferencji w Rio de Janeiro w 1992 roku. Agenda 21 jest programem ratowania planety, przedstawia sposób wdrażania programu zrównoważonego rozwoju w życie lokalne. Polska jako jeden z 179 krajów podpisała dokumenty z Rio, tym samym jest zobligowana do wdrażania zasad ekorozwoju i edukacji ekologicznej społeczności lokalnej. Edukację ekologiczną państwo realizuje poprzez instytucje oświatowe, m. in. szkoły i przedszkola.
- Konwencja o Dostępie do Informacji, Udziale Społeczeństwa w Podejmowaniu Decyzji oraz Dostępie do Sprawiedliwości w Sprawach Dotyczących Środowiska — Aarhus 1998 r. — chodzi o zapewnienie społeczeństwu wiedzy i świadomości dotyczącej zagadnień związanych ze środowiskiem i zwiększanie społecznego zaangażowania w tej kwestii, oraz promowania lepszego stosowania ustawodawstwa dotyczącego środowiska.

Koncepcja rozwoju zrównoważonego „została sformułowana w momencie, gdy człowiek posiadał środki techniczne umożliwiające praktycznie dowolne przekształcanie świata”.³ Idea ekorozwoju „na miarę przewrotu kopernikańskiego” zrodziła się w atmosferze niepokoju o ciągle pogarszają-

¹ L. Tuszyńska, *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Wydział Biologii UW, Warszawa 2010, s. 30.

² *Koncepcja ekorozwoju*, http://intra.geo.uni.lodz.pl/1koncepcja_ekorozwoju.ppt z dn. 21.08.2014 r.

³ A. Pawłowski, *Problemy Ekorozwoju*, Vol. No 1, 2006, Wstęp, s. 3.

cy się stan środowiska przyrodniczego i jego niekorzystny wpływ na jakość ludzkiego życia. Od tego czasu ochrona środowiska naturalnego i zdrowia człowieka stały się największym wyzwaniem dla całej ludzkości, dlatego niezbędna stała się edukacja — edukacja *ekologiczna* — *edukacja dla zrównoważonego rozwoju* całej społeczności świata. Myślenie eko-logiczne koncentruje się na zmienionej relacji między człowiekiem a przyrodą, zrodziło się jako reakcja na kryzys ekologiczny (niszczenie środowiska naturalnego, zmiany klimatyczne)¹.

Edukacja dla zrównoważonego rozwoju (EZR) to pojęcie szersze niż edukacja ekologiczna. Oprócz zagadnień środowiskowych zawiera również treści społeczne, takie jak: prawa człowieka, różnicowanie kulturowe, zdrowie i aspekty ekonomiczne.

Koncepcja *edukacji dla zrównoważonego rozwoju* określa nieco inny nurt edukacyjny. Obie — EE i EZR — mają te same korzenie: powstały z przekonania, że zniszczenie środowiska naturalnego związane z tym konsekwencje są wynikiem działalności człowieka, a zmiana tego wymaga wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju, jako narzędzie naprawy wskazuje się na edukację. Zadaniem edukacji dla ekorozwoju jest poszerzanie i wzbogacanie edukacji ekologicznej, nie zastępowanie jej². Zakres merytoryczny edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju jest przedmiotem ciągłej dyskusji.

Edukacja ekologiczna opowiada się za powstrzymaniem skutków spowodowanych przez człowieka w przyrodzie, natomiast edukacja dla zrównoważonego rozwoju stawia na konstruktywne działania, które zmieniają sposób gospodarowania zasobami przyrodniczymi i funkcjonowanie społeczeństwa oraz na nauczanie w celu osiągnięcia świadomości ekologicznej. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju ma promować rozwój krytycznego myślenia, kreować postawy sprzyjające ochronie środowiska i aktywny udział jednostek w procesie podejmowania decyzji. Motorem działania EZR nie jest jedynie ekologia, ale również sfera społeczna i ekonomiczna.

Szansą dla ludzkości jest kształcenie dla ekorozwoju, które wymaga edukacji każdego obywatela Ziemi, tj. dzieci, młodzieży i dorosłych. Edukacja

¹ F. P. Paffrath, *Umwelterziehung Okopadagogik*, w: *Taschenbuch der Padagogik*, red. H. Hierdeis, T. Hug, Baltmannsweiler 1996, t. 4. s. 1464–1472, w: H. H. Kruger, *Metody badań w pedagogice*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007, s. 116.

² E. Gajus–Lankamer, A. M. Wójcik, *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Poradnik dla studentów nauczycieli*. UMCS, Lublin 2010, s. 29.

powinna uświadamiać konieczność walki z zagrożeniami, jakie dotyczą środowisko, w którym żyje człowiek. Ma odnosić się do wymiaru etycznego — propagować wartości i normy, m.in. równość płci, tolerancję społeczną, ochronę środowiska i zasobów naturalnych, redukcję obszarów biedy oraz sprawiedliwe, pokojowe społeczeństwa. Są one podstawą i warunkiem osiągnięcia zrównoważonego rozwoju i wiążą się z odpowiedzialnością. Dobrze zaprojektowany proces edukacji społeczeństw ma doprowadzić do zapewnienia zrównoważonej przyszłości¹. Niezbędna jest edukacja ekologiczna formalna, nieformalna i pozaformalna.

W ustawie o systemie oświaty zapisano, że system oświaty w Polsce zapewnia w szczególności: „Upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej”².

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych informuje, że największa odpowiedzialność za prowadzenie edukacji ekologicznej spoczywa na przedmiotach przyrodniczych. Najwięcej zagadnień dotyczących edukacji ekologicznej zawiera przedmiot przyroda (II etap kształcenia) i edukacji przyrodniczej (I etap). Edukacja ekologiczna nie ogranicza się jedynie do wymienionych przedmiotów. W wielu innych przedmiotach pojawiają się wybrane zagadnienia związane z edukacją ekologiczną, przy czym omawiane treści są adekwatne do nauczanego przedmiotu.

Kształtowanie świadomości ekologicznej społeczności lokalnej, spoczywające na gminach, to także obowiązek szkół, wynikający z prawa oświatowego, a może przede wszystkim z odpowiedzialności przed obecnymi i przyszłymi pokoleniami.

Literatura naukowa informuje o niskich kompetencjach nauczycieli do edukacji ekologicznej uczniów i społeczności lokalnej. Wynika to m.in. z braku dostatecznego przygotowywania nauczycieli do edukacji ekologicznej przez uczelnie kształcące pedagogów. Edukacja ekologiczna nie leży też w centrum zainteresowania władz oświatowych. Należy więc korzystać z wiedzy i doświadczenia nauczycieli, dla których edukacja ekologiczna jest prio-

¹ P. Domeracki, W. Tyburski, *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/1215>, z dn. 23.11.2015 r.

² Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (z późn. zmianami), Dz. U. 2004r., rozdz. 1. art. 1. p. 11.

rytetem w ich pracy i którzy podzielą się wiedzą i doświadczeniem ze swoimi podopiecznymi — studentami odbywającymi praktyki zawodowe.

Współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym. Przyszły nauczyciel musi być świadomy, że praca we współczesnej szkole wymaga nieustannej współpracy ze środowiskiem lokalnym. Niezbędna jest wiedza na temat środowiska lokalnego i podmiotów — instytucji i organizacji działających w najbliższym otoczeniu szkoły.

Aktywność edukacyjna szkoły podstawowej przebiega w określonej przestrzeni i zazwyczaj dotyczy najbliższego środowiska. Szkoła oddziałuje na środowisko, zmieniając je, ale i środowisko ma wpływ na rodzaj podejmowanej przez szkołę aktywności.

Środowisko lokalne to:

- społeczność, która żyje na małej przestrzeni, a jej członkowie kierują się podobnymi wartościami, celami czy interesami; łączy ich dziedzictwo kulturowe: przynależność, tożsamość, tradycja i lojalność wobec miejscowości czy terenu;
- formy życia społecznego, takie, jak: sąsiedztwo, patriotyzm lokalny, wspólna biografia;
- miejscowe środowisko naturalne: przyroda, warunki geofizyczne, krajobraz.

W środowisku lokalnym działają instytucje państwowe: urząd (gminy, miejski), placówki oświatowe, kulturalne, organizacje samorządowe i pozarządowe: wspólnoty mieszkaniowe, kościoły, z którymi współpracują szkoły podstawowe. Liczba i rodzaj instytucji społeczności lokalnej uzależniona jest od środowiska lokalnego, w jakim są usytuowane, tzn. czy jest to wieś, małe miasto, czy też duża aglomeracja miejska.

Znaczenie współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym dostrzegli twórcy systemu oświaty, wprowadzając System Ewaluacji Oświaty (SEO), wśród czterech obszarów ewaluacji, wyróżniono także obszar *środowisko*¹. Dużą wagę przywiązuje się do jakości współpracy placówki z innymi instytucjami dla rozwoju uczniów a także społeczności lokalnej. Wymusza to na szkołach dokonywanie głębokiej analizy stanu relacji z podmiotami działającymi w otoczeniu szkoły, które powinny być systematyczne, zorganizowane i świadomie podejmowane².

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 09/168/1324 z dnia 9 października 2009 r.

² <http://www.npseo.pl/data/various/files/dorczaak.pdf>, z dn. 12.09.2015 r.

W obliczu narastających problemów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych współpraca szkoły z instytucjami i organizacjami środowiska lokalnego dla kształtowania świadomości ekologicznej społeczności lokalnej wysuwa się na plan pierwszy. Można powiedzieć nawet, że *edukacja ekologiczna pierwsza w planie, cóż po innych naukach, gdy życia na Ziemi nie stanie?* Hasło to od 15 lat przyświeca festynowi ekologicznemu w gminie Mogilno, którego głównymi organizatorami są nauczyciele szkół podstawowych i przedszkoli.

Festyn ekologiczny jest jedną z form edukacji ekologicznej społeczności lokalnej w gminie Mogilno wypracowaną wspólnie przez nauczycieli szkół podstawowych i przedszkoli.

Formy pracy w edukacji ekologicznej. Dzięki dobrej współpracy na linii nauczyciel — student pozna on formy pracy w edukacji ekologicznej, a zaproszenie go do organizacji jednej z nich pozwoli na zdobycie cennego doświadczenia i odwagi, która jest niezbędna w zawodzie nauczyciela, a szczególnie w kontaktach z rodzicami i ze społecznością lokalną.

Najbardziej efektywne w edukacji ekologicznej dzieci są formy bezpośredniego kontaktu z przyrodą. L. Domka zachęca także do korzystania z form wzmacniających w edukacji ekologicznej, takich jak: wiersz, piosenka, inscenizacja. Bliskie kontakty z przyrodą mogą być wzmacniane np. piosenką o tematyce ekologicznej, która jest ulubioną formą ekspresji dzieci, łączona z ruchem, gestem, tańcem i „powinna zajmować ważne miejsce” w zajęciach lekcyjnych, pozalekcyjnych i pozaszkolnych¹.

Edukacja ekologiczna to nowa subdyscyplina w edukacji. Stąd występuje ciągły brak skutecznych metod, form i treści pracy z dziećmi i społecznością lokalną. Dlatego, jak wskazuje literatura, niezwykle istotna jest kreatywność, twórczość nauczycieli i ich zaangażowanie. Tej kreatywności powinien uczyć się przyszły nauczyciel. Kreatywność nauczyciela wzbogaca proces edukacyjny i wzbudza zainteresowanie dzieci i dorosłych. Twórczy nauczyciel wskazuje drogę i staje się dobrym przykładem nie tylko dla ucznia. Kształcenie twórczych, kreatywnych nauczycieli jest więc warunkiem niezbędnym dla prowadzenia edukacji ekologicznej w szkole i społeczności lokalnej.

S. M. Kwiatkowski zaleca, aby w pracy ucznia częściej odbywało się poszukiwanie niż odtwarzanie, dzięki temu „proces dydaktyczny bliższy jest

¹ L. Domka, *Dialog z przyrodą w edukacji dla ekorozwoju*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa-Poznań 2001, s. 110–111.

modelowi kreatywnemu, w którym jest miejsce na samodzielne wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji”¹.

Formy stosowane w edukacji ekologicznej dorosłych powinny być atrakcyjne i łatwe w odbiorze, powinny przyciągać jak największą liczbę osób. Najskuteczniejsza z metod wychowania — metoda przykładu osobistego nauczyciela — dziś wydaje się trochę zapomniana. Oddziaływanie poprzez przykład osobisty to wywieranie wpływu poprzez dostarczanie odpowiednich wzorów zachowań i odpowiedniego reagowania. Uczeń w wieku szkolnym potrzebuje wzorca zachowania, przywódcy edukacyjnego, którego będzie naśladował i pomoże mu w rozwiązywaniu problemów. Dlatego słusznie zauważa A. Mielcarek, że nauczyciel powinien sam siebie zapytać, „*jaka jest nasza postawa w odniesieniu do ochrony środowiska? Czy jesteśmy gotowi wprowadzić w czyn to, co prezentujemy w wychowaniu ekologicznym?*”². Takie pytania powinien postawić sobie student, który pragnie wykonywać zawód nauczyciela. Nasze postawy wobec środowiska wpływają na naszą wiarygodność i zaufanie uczniów, ich rodziców dalszej społeczności lokalnej.

L. Tuszyńska stwierdza, że najbardziej odpowiednią w edukacji środowiskowej społeczności lokalnej wydaje się strategia problemowa, w wykorzystaniu której powinny być stosowane metody polegające na kierowaniu samodzielną pracą, metody aktywizujące, nauczanie sytuacyjne, obserwacje i doświadczenia oraz modelowanie”³. Jedną z nich może być metoda projektu⁴.

Formy edukacji ekologicznej mogą być wykorzystane zarówno w edukacji formalnej (szkolnej), jak i nieformalnej. Wiele z wymienionych form może być wykorzystanych także jako formy współpracy szkoły ze społecznością lokalną. Wspólne przygotowanie i przeprowadzenie np. festynu, imprez, uroczystości czy konkursów, akcji ekologicznych sprawia, że obie strony uczą się od siebie nawzajem, kształtując świadomość ekologiczną, wzbogacając wiedzę, wnosząc wartości, kształtując postawy wobec środowiska, wreszcie kształtując czy naprawiając środowisko przyrodnicze. Każda ze stron ma wiele do zaoferowania. W myśl zasady — *razem można więcej*

¹ S. M. Kwiatkowski, *Wstęp*, w: D. Cichy (red.), *Program edukacji środowiskowej. Teoria i praktyka*, IBE, Warszawa-Skierniewice 1996, s. 5.

² A. Mielcarek, *Kształtowanie postaw proekologicznych w edukacji wczesnoszkolnej, (Formation pro-ecological attitudes in early childhood education)*, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, 2012/3, s. 75–81.

³ L. Tuszyńska, *Diagnoza stanu edukacji środowiskowej ...*, op. cit., s. 158.

⁴ J. Grzesiak, *Lekcje i diagnostyka psychopedagogiczna dziecka*, PWSZ, Konin, s. 48–66.

takie formy współpracy dają ogromne korzyści dla jednostki, społeczności lokalnej i środowiska przyrodniczego.

Propozycja formy edukacji ekologicznej dla społeczności lokalnej. Zaproszenie studentów praktykantów do realizacji działania ekologicznego np. festynu ekologicznego wyposaży ich w niezbędną wiedzę dotyczącą edukacji ekologicznej, roli podmiotów środowiska lokalnego, pozwoli studentom na kreatywność i zdobywanie odwagi. Studenci przekonają się, że zawód nauczyciela jest zawodem wyjątkowym, nie ma w nim nudy i nie może być rutyny.

Projekt: Festyn ekologiczny pod nazwą *Na Ratunek Ziemi — Dzieci Przyrody*.

1. Tytuł projektu: Festyn ekologiczny: Na Ratunek Ziemi — Dzieci Przyrody.

Hasłem przewodnim festynów jest sentencja: *Edukacja ekologiczna pierwsza w planie! Cóż po innych naukach, gdy życia na Ziemi nie stanie?*

Proponowane tematy: *Zwierzęta — nasi bracia mniejsi; Uwolnijmy Ziemię od śmieci; Bioróżnorodność w przyrodzie; Prawdy i mity o zwierzętach, Nasze najbliższe środowisko — piękno i jego problemy, Festyn z klimatem.*

2. Osoby odpowiedzialne za realizację projektu: Nauczyciele z Nauczycielskiego

Klubu Ekologicznego „Kropla” (nauczyciele szkół podstawowych i przedszkoli), dyrektor Wydziału Promocji i Kultury przy Urzędzie Miejskim w Mogilnie, dyrektor Mogileńskiego Domu Kultury, Komendant Straży Miejskiej w Mogilnie, pracownik PPSSE (Sanepid).

3. Główne cele festynu:

- Kształtowanie świadomości ekologicznej społeczności lokalnej w gminie Mogilno: uczniów szkół podstawowych, dzieci przedszkolnych, rodziców i szerszej społeczności lokalnej, wyrażającej się, m.in. w wiedzy, wartościach i podejmowanych działaniach na rzecz środowiska naturalnego.
- Wypracowywanie i wdrażanie skutecznych form, metod i środków kształcenia wspomagających edukację ekologiczną.
- Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Cele szczegółowe festynu określone są w zależności od tematyki festynu.

Cele XIV festynu pod nazwą: *Nasze najbliższe środowisko — piękno i jego problemy.*

- Podsumowanie proekologicznych działań podejmowanych w Dekadzie Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju.

- Zademonstrowanie związku z przyrodą i zwrócenie uwagi społeczności lokalnej na problemy naszego środowiska, uświadamianie, że jakość zdrowia człowieka, zależy od stanu środowiska naturalnego.
- Poznawanie najbliższego środowiska: świata roślin i zwierząt — pięknego i zagrożonego;
- Pomniki przyrody w naszej gminie, powiecie.
- Miejsca zagrożone dla środowiska: dzikie wysypiska śmieci — przeciwdziałanie im.
- Nabywanie umiejętności działania w środowisku lokalnym na rzecz przyrody.
- Rozwijanie wrażliwości i empatii u dzieci dla natury — dzieci stają się rzecznikami ekologicznego myślenia i działania.

4. Miejsce, termin realizacji, źródła pozyskiwania funduszy na realizację projektu:

Miejscem festynu ekologicznego jest Gmina Mogilno, wybór miejsca zależny był od pogody: muszla koncertowa w Parku Miejskim w Mogilnie, Mogileński Dom Kultury, Hala widowiskowo-sportowa w gminie Mogilno.

Sponsorzy: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu; Urząd Miejski w Mogilnie.; Nadleśnictwo Miradz; prywatni sponsorzy; rodzice; sołectwa, przedsiębiorcy; stowarzyszenia; przychodnie weterynaryjne działające na terenie gminy.

5. Najważniejsze działania w ramach projektu:

- wrzesień — spotkanie organizatorów, ustalenia tematyki, przydział zadań do realizacji,
- listopad — wysłanie informacji do szkół i przedszkoli, kart uczestnictwa w festynie i poszczególnych konkursach,
- listopad–maj — praca z dziećmi w szkołach podstawowych i przedszkolach, przygotowywanie dzieci do konkursów ekologicznych,
- listopad–maj — pozyskiwanie sponsorów,
- maj — zakup nagród dla dzieci biorących udział w konkursach,
- dzień festynu:

1) Zbiórka uczestników festynu na boisku Szkoły Podstawowej nr 2 w Mogilnie.

O godz. 9:00 uczestnicy festynu — pod opieką Mogileńskiej Policji i Straży Miejskiej — przechodzą ulicami miasta do muszli koncertowej w Parku Miejskim, ubrani są w ekologiczne stroje, niosą transparenty zachęcające do

ochrony środowiska naturalnego, zachęcając społeczność lokalną do dbania o środowisko.

2) W parku dzieci, władze miasta i zaproszeni goście sadzą drzewo upamiętniające kolejny festyn ekologiczny.

3) W muszli koncertowej:

- Powitanie i rozpoczęcie festynu.
- Wspomnienie Świętego Jana Pawła II i jego związków z przyrodą.
- Występy artystyczne dzieci: piosenka, wiersz, inscenizacja, taniec o treści ekologicznej.
- Program artystyczny w wykonaniu młodzieży z Zespołu Szkół w Mogilnie.
- Konkursy ekologiczne dla dzieci szkolnych i przedszkolnych: *wiedzy, plastyczne, na strój ekologiczny, fotograficzny*.
- Warsztaty origami.
- Podsumowanie i wręczenie nagród za konkurs: Świat sam sobie nie poradzi – segregujmy więc odpady.
- Wręczenie nagród dzieciom biorącym udział w konkursach.

6. Współpraca w celu realizacji projektu: Bydgoskie Towarzystwo Ekologiczne; Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy; Państwowa Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Mogilnie; Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; Parafia pod wezwaniem św. Jana Apostoła w Mogilnie; Nadleśnictwo Miradz; Zespół Szkół w Mogilnie; Zespół Opieki Zdrowotnej w Mogilnie; Powiatowa Komenda Policji w Mogilnie; Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Mogilnie; Stowarzyszenia działające na terenie gminy i sołtysi wsi; Mogileńscy przedsiębiorcy; Biblioteka Pedagogiczna w Mogilnie; Tygodnik Lokalny Pałuki i Ziemia Mogileńska; Ekoświat (do 2010 r.); Czasopismo KP Centrum Edukacji Nauczycieli *UczMy* w Bydgoszczy.

7. Beneficjenci: uczniowie szkół podstawowych, dzieci przedszkolne, rodzice i ich rodziny, szeroko pojęta społeczność lokalna. (Ponad 400 uczestniczących dzieci ze szkół podstawowych, przedszkoli i ok. 50 nauczycieli angażujących się w realizację działania).

W festynie uczestniczą zaprzyjaźnione przedszkola i szkoły z gmin sąsiadujących.

8. Efekty:

Zasada festynu: na polu działalności ekologicznej szkoły i przedszkola nie rywalizują ze sobą. Nauczyciele z troską, odważnie patrzą na proble-

my środowiska i potrzeby edukacji ekologicznej, wspierają się wzajemnie, wymieniają doświadczeniami, podejmują działania, mając na uwadze podnoszenie świadomości ekologicznej dzieci, społeczności lokalnej i własnej. Liczne wywiady z rodzicami, obserwacje dzieci i dyskusje z nauczycielami dowodzą, że wzrasta świadomość ekologiczna dzieci, które zdobywają wiedzę, kształtują postawy wobec przyrody. Dzieci potrafią stanąć w obro-nie krzywdzonych zwierząt, dostrzegają konieczność porządkowania zabrudzonego terenu, segregują śmieci, zadają pytania, co trzeba zrobić, aby świat był czystszy i zdrowszy.

Liczba zaangażowanym osób w przygotowanie imprezy ekologicznej i liczba podmiotów środowiska lokalnego wspomagających jej realizację, poziom przygotowania dzieci do występów artystycznych, wyniki konkursów, uczestnictwo społeczności lokalnej świadczą o jakości przedsięwzięcia, które kształtuje świadomość ekologiczną mieszkańców gminy.

9. Ewaluacja projektu dokonywana jest tydzień po przeprowadzeniu imprezy podczas spotkania organizatorów festynu.

10. Inne informacje:

Festyn ekologiczny jest ostatnim etapem projektu, podsumowaniem i nagrodą dla dzieci za ich roczną pracę na rzecz przyrody. W trosce o atrakcyjność imprezy, festyn odbywał się w różnych miejscach i miał różny przebieg. Zawsze najważniejsza była edukacja przez zabawę, występy dzieci, konkurs plastyczny, przemarsz ulicami Mogilna, zasadzenie drzewka w parku i zaproszeni goście. Podczas festynów miały miejsce również takie akcenty edukacji dzieci jak: pokazy: ratownictwa medycznego, tresury psów policyjnych, ratownictwa straży pożarnej, warsztaty ekologiczne o różnej tematyce.

Wyniki badań własnych. W pracy nauczyciela konieczne jest nieustanne dokonywanie ewaluacji, refleksji dotyczących swojej działalności i efektów z nią związanych. Student może czynnie uczestniczyć w ewaluacji poprzez, m.in. współudział w opracowywaniu kwestionariusza ankiety, przeprowadzaniu badania i dokonywaniu analizy wyników ankiety. To bezcenne doświadczenie zdobyte na tym etapie sprawi, że w przyszłości będzie on podchodził do swej pracy w sposób refleksyjny, to także kształtowanie dobrych nawyków w zawodzie nauczyciela. Obraz nauczyciela zaobserwowany przez praktykanta często na długo zapada w jego świadomości. Obraz ten powinien być dobrym przykładem i inspiracją dla studenta przygotowującego się do zawodu nauczyciela.

W celu uzyskania rzetelnych informacji dotyczących efektów ekologicznych u dzieci szkół podstawowych, na które mógł mieć wpływ festyn ekologiczny, przeprowadzono właściwe badania. Za pomocą kwestionariusza ankiety przebadano uczniów klas II i III, a także IV i V — miesiąc po festynie. 110 uczniów odpowiedziało na 11 pytań — 10 pytań było pytaniami wyboru, 1 pytanie miało charakter otwarty.

Dzięki festynowi ekologicznemu 108, to jest 98,2 % uczniów chętniej spędza czas na łonie natury oraz uczy się odpowiedzialności za siebie i otaczający świat; 97,3 % respondentów twierdzi, że oszczędza wodę, prąd, segreguje śmieci, a 95,5 % potrafi wyjaśnić, dlaczego należy to robić. Z większą troską patrzy na środowisko naturalne, rozumie też, że jakość środowiska zależy od każdego człowieka, a zdrowie człowieka zależne jest od środowiska naturalnego — tak odpowiedziało 94,5 % dzieci. Natomiast 92,7 % odpowiadających zadeklarowało właściwą postawę, stwierdzając, że stanie w obronie zwierzęcia, nad którym ktoś się znęca. Pozostałe dzieci nie zwróciłyby uwagi, ponieważ wstydzilyby się lub bałyby się to zrobić. Nauczyło się nie zaśmiecać środowiska — 90,9 % uczniów, a 87,3 % dowiedziało się dzięki festynowi, że wiele musi się jeszcze nauczyć.

Na pytanie otwarte: Czy warto brać udział w festynie ekologicznym, 108 na 110 dzieci odpowiedziało twierdząco. Dwoje dzieci nie miało zdania.

Odpowiedzi dzieci wyjaśniające, dlaczego warto uczestniczyć w festynie ekologicznym:

- bawię się, uczę się, biorę udział w konkursach, każde dziecko dostaje nagrody, książki, gry, z których uczymy się o przyrodzie;
- uczę się jak dbać o naszą planetę;
- uczę się jak: oszczędzać wodę, pomagać zwierzętom, segregować śmieci;
- można się dobrze bawić i robić świetne zdjęcia;
- nauczyłem się, że trzeba reagować, gdy ktoś szkodzi środowisku, np. bije zwierzęta, zwierzęta mają swoje prawa;
- można wystąpić na scenie i można poznać nowych kolegów;
- interesuję się przyrodą i chcę o niej wiedzieć jak najwięcej, lubię też występować.

Wyniki ankiety są optymistyczne. Systematyczna praca z dziećmi prowadzona przez nauczycieli dała oczekiwane rezultaty. Aby wiedzę i świadomość ekologiczną uczniów utrzymać na tym poziomie i poszerzać ją, niezbędna jest dalsza systematyczna edukacja.

Festyn ekologiczny wpływa także na kształtowanie świadomości ekologicznej rodziców dzieci przedszkolnych i szkolnych, a nawet całych rodzin. Rodzice, starsze rodzeństwo, dziadkowie przygotowują dzieci do festynu poprzez, m.in. przygotowywanie strojów ekologicznych, haseł, dekoracji, przygotowanie do konkursów wiedzy ekologicznej: uczenie piosenek, wierszy, inscenizacji. Dzięki zaangażowaniu się członków rodzin i uczestnictwu w festynie zdobywają wiedzę i kształtują własne postawy wobec przyrody.

Festyn ekologiczny przynosi także korzyści środowisku naturalnemu, to liczne zasadzone drzewa w miejscach, gdzie odbywał się festyn, w Parku Miejskim, aleja drzew na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji w Mogilnie.

Warto wspomnieć o efektach w postaci wytworów prac dzieci, które prezentowane są na wystawach plastycznych, fotograficznych w szkołach, przedszkolach, Urzędzie Miejskim w Mogilnie czy w Mogileńskim Domu Kultury.

Jeśli edukacja ma przynosić oczekiwane efekty musi być prowadzona celowo i systematycznie. Dlatego festyn ekologiczny organizowany jest cyklicznie od 2001 roku.

Odbywanie praktyk studenckich w szkole podstawowej pod opieką odpowiedniego nauczyciela-mentora pozwoli studentowi na zdobycie wiedzy i doświadczenia koniecznego do prowadzenia edukacji ekologicznej, w mniejszym lub w większym stopniu, jest to obowiązek każdego nauczyciela. Uczestnictwo praktykanta w procesie edukacji powinno być rzeczywiste, pełne wyzwania, powinno odbywać się w atmosferze przyjaźni i zrozumienia dla jego niewiedzy i braku doświadczenia.

Dodatkową ważną kwestią jest pozyskiwanie i przygotowywanie młodych nauczycieli dla edukacji ekologicznej. Jest to dobry okres w rozwoju przyszłego pedagoga, aby ukierunkować jego zainteresowania.

LITERATURA

Burchard-Dziubińska, M. (2015), *Zrównoważony rozwój — naturalnie*, Katedra Ekonomii Rozwoju, Uniwersytet Łódzki w: <http://www.e-czytelnia.abrys.pl/przegląd-komunalny/2010-2-454/srodowisko-4638/zrownowazony-rozwoj-naturalnie-1081>, 21.08.2015 r.

Domeracki, P., Tyburski, W. (2015), *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/1215>, z dn. 23.11.2015 r.

Domka, L. (2001), *Dialog z przyrodą w edukacji dla ekorozwoju*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa-Poznań.

Gajuś–Lankamer, E., Wójcik, A. M. (2010), *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Poradnik dla studentów nauczycieli*. UMCS, Lublin.

Giddens, A. (2004), *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Grzesiak, J. (2014), *Lekcje i diagnostyka psychopedagogiczna dziecka*. PWSZ, Konin.

Kafel, K. (2014), *W gąszczu definicji zrównoważonego rozwoju*, MEN, <http://www.ekoedu.uw.edu.pl>, 1.08.2014 r.

Kalinowska, A. (2008), *Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju w Polsce — stan i wyzwania w świetle ustaleń międzynarodowych podjętych na IV Konferencji UNESCO nt. Edukacji Ekologicznej (Ahmedabad 2007), IV Światowym Kongresie Edukacji Ekologicznej (Durban 2007) oraz 9 Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej. Bonn*.

Koncepcja ekorozwoju, http://intra.geo.uni.lodz.pl/1koncepcja_ekorozwoju.ppt z dn. 21.08.2014 r.

Kwiatkowski, S. M., Cichy (red.) (1966), *Program edukacji środowiskowej. Teoria i praktyka*, IBE, Warszawa-Skierniewice.

Mielcarek, A. (2012), *Kształtowanie postaw proekologicznych w edukacji wczesnoszkolnej, (Formation pro-ecological attitudes in early childhood education)*, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, nr 3.

Paffrath, F. P. (1996), *Umwelterziehung Okopadagogik, w: Taschenbuch der Padagogik*, red. H. Hierdeis, T. Hug, Baltmannsweiler 1996, t. 4. w: H. H. Kruger, *Metody badań w pedagogice, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne*, Gdańsk 2007.

Potyrała, K. (2011), *Kształcenie przyrodnicze w obliczu zmian zachodzących w nauce, technice i kulturze*, w: K. Potyrała, A. Włosik, (red.), *Edukacja przyrodnicza wobec wyzwań współczesności*, Kubajak, Krzeszowice.

Prawo ochrony środowiska, Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 Dz. U. 2001 r. nr 62, poz. 627.

Przez Edukację do Zrównoważonego rozwoju, Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, http://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_04/97b75873145cdf7e7695ed9573147c78.pdf, 21.09.2015 r.

Tuszyńska, L. (2006), *Edukacja ekologiczna dla nauczycieli i studentów*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, Warszawa.

Tuszyńska, L. (2010), *Edukacja środowiskowa w społeczeństwie wiedzy*, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz. U. 09/168/1324 z dnia 9 października 2009 r.

Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (z późn. zmianami), Dz. U. 2004r.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ НА КУРСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Йоланта Касперковьяк

мгр., викладач, початкова школа,

Гембіце, Польща

e-mail: ekologica@tlen.pl

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається тема екологічної освіти для сталого розвитку в школах та місцевих громадах. Стаття визначає концепцію сталого розвитку та розглядає відмінності між екологічною освітою та освітою для сталого розвитку. Також висвітлюються завдання та мета двох освіт на основі відповідної літератури. Показані форми роботи з екологічного виховання з описом одного прикладу, які можна використовувати у школі та поза нею. У статті показані наслідки екологічної освіти шкіл, установ та місцевих організацій, що були досліджені за допомогою анкетування групи дітей, які брали участь в екологічному фестивалі.

Ключові слова: екологічна освіта, сталий розвиток, освіта для сталого розвитку, форми роботи з екологічної освіти.

SHAPING ECOLOGICAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE COURSE OF TEACHING PRACTICE

Jolanta Kasperkowiak

MA, teacher, Primary School,

Gębice, Poland

e-mail: ekologica@tlen.pl

SUMMARY

The article undertakes the subject of the environmental education and the education for sustainable development at schools and in a local community. It explains the concept of sustainable development and describes the differences between the environmental education and education for sustainable development. The article also presents aims and tasks of the environmental education and education for sustainable development based on the literature of the subject. It shows forms of work in the environmental education that is possible to use in and out of a school, describing the one selected.

The article shows the effects of the environmental education of the schools as well as the institutions and the local organizations cooperating with the schools.

For this purpose, the group of the children participating in the ecological festival was tested by a questionnaire.

Key words: *environmental education, sustainable development, education for sustainable development, forms of work in environmental education.*

Стаття надійшла до редакції 10.10.2021

UDK 378.016

EFEKTYWNOŚĆ KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE POTRZEBY KSZTAŁTOWANIA KULTURY ESTETYCZNEJ NA ZAJĘCIACH POZALEKCYJNYCH

Mirosław Kordowski

prof. dr hab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
Poznań, Polska
e-mail: Kordowski-dyrygent@o2.pl
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2110-1113>

STRESZCZENIE

Współczesny świat wymaga od nas ustawicznego kształcenia oraz pobudzenia społecznej i zawodowej aktywności. Takie działania należy wprowadzać jak najszybciej już u małych dzieci w przedszkolu, w szkole, bo „Czym skorupka za młodu nasiąknie...”. Dlatego należy postawić na wszechstronny rozwój dziecka, przy czym należy uwzględnić jego indywidualne potrzeby. Rola muzyki w tym zakresie jest bardzo duża, ponieważ muzyka to m.in. harmonia. Jej wpływ na układ psychosomatyczny udowodniono już w starożytności. Obcowanie ze sztuką ma niebagatelny wpływ na rozwój osobowości, na wszechstronny rozwój dziecka, a w przyszłości dorosłego człowieka. Dlatego takie działania należy wprowadzać jak najwcześniej. Bardzo istotne jest tutaj zachowanie ważności indywidualnej jednostki, bo tylko takie podejście może prowadzić do rozwoju. Nie można niczego narzucać. W takich działaniach nie może być też przypadkowości. Rozmiar i proporcje należy dostosować do realnych potrzeb, nie można dostarczać nadmiaru doświadczeń i tak, jak w każdej dziedzinie — należy zachować umiar. W tych wszystkich działaniach bardzo dużą rolę odgrywa szkoła, która nie zawsze zachowuje równowagę między zajęciami szkolnymi a pozaszkolnymi. Często też się spotyka narzucanie utartych schematów, standardów, co niestety nie prowadzi do rozwoju, a wręcz hamuje rozwój indywidualnej twórczości. Należy umiejętnie rozbudzać wrażliwość estetyczną w jak najmłodszym wieku i w ten sposób wydobyc zdolności odbierania wrażeń za pośrednictwem zmysłów. I tutaj właśnie ogólnie pojęta sztuka winna być środkiem do kształtowania osobowości, bo właśnie obcowanie ze sztuką prowadzi do ogólnego rozwoju jednostki.

Prowadząc Orkiestrę Dętą OSP przy MGOK w Koronowie, mam okazję obserwować te wszystkie zjawiska. Granie w orkiestrze, to nie tylko edukacja stricte muzyczna, to również działanie prowadzące do rozwoju takich cech, jak odpo-